

พุทธทาสภิกขุ พุทธศาสนานิกาย เถรวาท และการปฏิรูปของนัก นวมัยนิยมในประเทศไทย (ต่อ)

มงคล เดชนครินทร์*
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสถาน

คำนำ

ในโอกาสที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศยกย่องให้ท่านพุทธทาสแห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นบุคคลสำคัญของโลก เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ และเพื่อรำลึกถึงท่านในวาระครบ ๑๐๐ ปีของชาตกาลของท่านใน พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ ราชบัณฑิตยสถานเห็นควรเสนอประวัติและผลงานของท่าน ตามที่ปรากฏในหนังสือ *Buddhadāsa, Theravada Buddhism and Modernist Reform in Thailand* ซึ่ง Peter A. Jackson แห่ง Australian National University เป็นผู้เรียบเรียง และสำนักพิมพ์ *Silkworm Books* จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์จำหน่าย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖

ราชบัณฑิตยสถานขอขอบคุณผู้เรียบเรียงและสำนักพิมพ์ผู้จัดพิมพ์หนังสือตามที่เอ่ยนามข้างต้นนี้ ซึ่งได้อนุญาตให้ราชบัณฑิตยสถานนำหนังสือต้นฉบับภาษาอังกฤษมาแปลและพิมพ์เผยแพร่ในวารสารราชบัณฑิตยสถาน เป็นตอน ๆ โดยไม่คิดค่าลิขสิทธิ์ เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๓๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๙)

บทที่ ๑ บริบททางสังคมและทางทฤษฎี ของผลงานของพุทธทาสภิกขุ

คติอนุรักษนิยมในประวัติศาสตร์ ของพุทธศาสนาในประเทศไทย

ชนบประเพณีด้านภูมิปัญญาของพุทธศาสนาในประเทศไทย และประเทศอื่น ๆ ที่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทนั้น แตกต่างอย่างมากจากชนบประเพณีด้านภูมิปัญญาตะวันตก ยกตัวอย่างว่า พุทธศาสนา

นิกายเถรวาทจะเน้นการปฏิบัติที่ถูกต้องหรือ “สัมมาปฏิบัติ” ว่าเป็นบาทฐานของการนำเสนอหลักคำสอนอย่างมีสิทธิอำนาจ มากกว่าที่จะเน้นความเชื่อที่ถูกต้องหรือ “สัมมาศรัทธา” ซึ่งเป็นฐานรองรับการตีความหลักคำสอนทางศาสนาในสังคมตะวันตก ในแง่มุมบางอย่าง การเน้นที่การปฏิบัติถูกต้องเป็นพิเศษนี้ ได้ทำให้มีผู้ตีความหลักคำสอนในพุทธศาสนานิกายเถรวาทอย่างค่อนข้างจะเป็นอิสระเสรี ขอยก

ตัวอย่างแง่มุมที่ต่างกับประวัติศาสตร์ทางภูมิปัญญาในคริสต์ศาสนาว่าประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพุทธศาสนาเห็นว่า ความเห็นนอกกรอบนอกแนว เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยสำคัญนัก

อย่างไรก็ตาม เสรีภาพที่ค่อนข้างมากในการตีความหลักคำสอนทางพุทธศาสนา (ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่เสมอกับคติอนุรักษนิยมที่เข้มงวดด้านการปฏิบัติทางศาสนา) ไม่ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการของวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาแบบพลวัตขึ้นในประเทศ

* ผู้แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของ ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน

ไทย ในทางตรงกันข้าม วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของชาวพุทธไทยก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น ถือได้ว่าเป็นแบบอนุรักษนิยมและย่ำอยู่กับที่ การที่การศึกษาค้นคว้าทางพุทธศาสนาในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา ไม่คืบหน้านั้น มีเหตุปัจจัยอยู่เบื้องหลังอย่างน้อย ๒ ประการ ประการแรก การใช้เหตุผลได้อย่างอิสระเสรีโดยไร้ข้อจำกัด หรือการสืบสอบหลักคำสอนในพุทธศาสนาตามหลักเหตุผลนิยม ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันว่า “ให้ประโยชน์” หรือเหมาะสมในเชิงภูมิปัญญา ประการที่ ๒ การทำหน้าที่เท่าที่ผ่านมาของพุทธศาสนิกายเถรวาท ในฐานะที่เป็นคตินิยมอันสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองประเทศไทยนั้น ได้เกี่ยวข้ออยู่กับการออกกฎหมายควบคุมศาสนาด้วยวิธีการการเมือง ซึ่งก็ส่งผลเป็นการระงับยับยั้งนวัตกรรมทางด้านหลักคำสอนในศาสนาอีกทอดหนึ่ง ในบทนี้ผู้เขียนจะให้รายละเอียดของประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ คือการที่พุทธศาสนิกายเถรวาทเน้นหนักที่การปฏิบัติ การลดคุณค่าของการหาเหตุผล และการที่พุทธศาสนาของไทยถูกควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ทางการเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้ประกอบกันเป็นลักษณะสำคัญของบริบททางภูมิปัญญาและทางสังคมกับการเมืองของผลงานท่านพุทธทาส

แม้ว่าการที่ท่านพุทธทาส มีความคำสอนดั้งเดิมในพุทธศาสนาด้วยวิธีการใหม่จะเป็นปรากฏการณ์

ที่ซับซ้อนในเชิงทฤษฎีก็ตาม ผู้เขียนก็ถือว่า ลักษณะที่เด่นที่สุดในงานของท่านไม่ได้อยู่ที่ทฤษฎีหรือวิธีการตีความหลักคำสอน อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ แต่อยู่ที่ความพยายามของท่านในการปฏิบัติศรัทธาพุทธศาสนิกายเถรวาทอย่างถึงรากถึงแก่นและเป็นระบบอย่างมากนั่นเอง ลักษณะการสร้างสิ่งใหม่ในทฤษฎีการตีความหลักคำสอนทางศาสนา นั้น ไม่ใช่ลักษณะเด่นของกิจกรรมด้านภูมิปัญญาเท่าที่ผ่านมาของคนไทย การตีความคำสอนในพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมวิชาการที่ไม่ขยับเขยื้อนมานานแล้ว เพราะงานหลักของพระสงฆ์ก็คือการอนุรักษ์และการคัดลอกพระคัมภีร์ รวมทั้งการอนุรักษ์ และคัดลอกคำตีความในอรรถกถาที่ยอมรับกันแล้ว เพื่อสืบทอดสิ่งเหล่านี้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไป

คติอนุรักษนิยมของคำสอนพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าในตอนที่คุณไทยรับเอาพุทธศาสนาเถรวาทมา คือราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ หรือ ๑๓ นั้น ศาสนานี้มีอายุราว ๑,๘๐๐ ปีแล้ว ในตอนนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกได้รับการสืบค้นและบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรเรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มต้นที่ประเทศศรีลังกา นอกจากนี้ บรรดาอรรถกถาต่าง ๆ ก็ได้มีผู้แต่งขึ้นเสร็จสมบูรณ์ ส่วนรูปแบบในการปฏิบัติ

และองค์กรทางศาสนาก็ได้ถูกจัดระบบแล้วเช่นกัน ในแง่หนึ่ง ชาวพุทธไทยที่เพิ่งเข้ามาสู่พุทธศาสนาได้ไม่นานแทบจะไม่ต้องทำอะไรอื่นนอกจากการดำรงรักษาและคัดลอกรูปแบบการปฏิบัติอีกทั้งคำสอนที่ได้ถูกจัดไว้ให้แล้ว การอนุรักษ์หลักคำสอนที่ตายตัวแล้วจึงกลายเป็นงานหลักของสถาบันสงฆ์ที่เป็นทางการในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม คำอธิบายเชิงประวัติศาสตร์แบบไม่ซับซ้อนเช่นนี้ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ ถึงเหตุผลของคติอนุรักษนิยมทางภูมิปัญญาในวัฒนธรรมเถรวาทแบบดั้งเดิมของไทย ที่จริงแล้วพุทธศาสนาโดยรวมไม่อาจถือได้เลยว่าเป็นระบบภูมิปัญญาแบบไม่ขยับเขยื้อนอยู่ในตัว เพราะในเวลาไล่เลี่ยกับที่คนไทยเริ่มนับถือพุทธศาสนิกายเถรวาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว พุทธศาสนิกายชยานและนิกายเซ็นก็ได้เป็นจุดรวมของนวัตกรรมทางภูมิปัญญาในประเทศจีนและญี่ปุ่นตามลำดับ พุทธศาสนาในที่อื่น ๆ และในช่วงเวลาอื่น ๆ ก็ได้แสดงถึงการมีนวัตกรรมและการปฏิรูปด้วยเช่นกัน ส่วนการที่ผลงานของท่านพุทธทาสแสดงถึงการตีความหลักคำสอนในแนวใหม่ที่เป็น การเปลี่ยนแปลงแบบถึงรากถึงแก่นและแปลกแหวกแนวออกไปอย่างมาก ภายในขอบประเพณีของไทยนั้น ก็หมายถึงว่า คติอนุรักษนิยมในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาในประเทศไทยยัง

ต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมอยู่ ผู้เขียนได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ก่อนแล้วว่า ลักษณะที่ไม่ขยับเขยื้อนของการตีความหลักคำสอนในพุทธศาสนาของไทยตามแบบดั้งเดิมนั้น มีสาเหตุหลายอย่าง ทั้งที่อยู่ในขอบประเพณีของพุทธศาสนานิกายเถรวาทเอง และที่อยู่ในประวัติศาสตร์ของบทบาทพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นสถาบันอย่างหนึ่งของระบบสังคม

และการเมืองของไทย

สัมมาปฏิบัติ-สัมมาศรัทธา

ข้อแตกต่างระหว่างคำสอนกับการปฏิบัติในพุทธศาสนานั้น ได้ให้เครื่องมือเชิงทฤษฎีที่มีประโยชน์แก่การวิเคราะห์คติอนุรักษนิยมในประวัติศาสตร์ของการศึกษาหลักคำสอนนิกายเถรวาทในประเทศไทยตามประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา

นิกายเถรวาทแล้ว สาเหตุหลักของความขัดแย้งทางศาสนาก็คือความไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติมากกว่าประเด็นของหลักคำสอน **โทมัส เคิร์ช** ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เมื่อมีการพิจารณาบททวนประวัติ-ศาสตร์ของพุทธศาสนานิกายเถรวาทแล้ว เราจะพบว่า

ความขัดแย้งภายในขอบประเพณีของพุทธศาสนานิกายเถรวาท แทบจะไม่เกิดจากประเด็นด้านหลักคำสอนเลย โดยมากแล้ว ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์นั้น มีสาเหตุมาจากประเด็นด้านพระวินัย เสียมากกว่า^๑

เคิร์ชให้ความเห็นว่า ข้อแตกต่างหลักระหว่างนิกาย ๒ นิกายในพุทธศาสนาของไทย คือมหานิกาย ซึ่งเป็นนิกายเดิม กับธรรมยุติกนิกาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔ ครองราชย์ในช่วง พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑) ทรงตั้งขึ้นใหม่เพื่อปฏิรูปศาสนานั้น ไม่ได้มีรากฐานมาจากการตีความหลักคำสอนขัดแย้งกัน แต่มาจากความแตกต่างในการตีความวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับพระสงฆ์ ข้อแตกต่างระหว่างนิกายทั้งสองอยู่ที่ประเด็นปลีกย่อย อย่างเช่นรูปแบบการอุปสมบทของภิกษุ มารยาทในการรับบิณฑบาต วิธีหีบจับเงินทอง และ

ลักษณะการห่มจีวร ความสำคัญของการประเคนเกี่ยวกับพระวินัยและการปฏิบัติ ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ศาสนาและการเมืองนั้น พอจะหยั่งได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓ ครองราชย์ในช่วง พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ไม่ทรงสนับสนุนให้เจ้าฟ้ามงกุฎ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งเป็นพระราชอนุชาต่างพระราชมารดา ได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระองค์ ด้วยเหตุที่ทรงคาดว่าเขาฟ้ามงกุฎจะทำให้เกิดการแตกแยกขึ้นในพระศาสนา พระองค์ทรงวิตกว่า เจ้าฟ้ามงกุฎจะทรงบังคับให้พระภิกษุทุกรูปต้องห่มจีวรตามแบบ

ธรรมยุต คือห่มคลุมหัวไหล่ทั้งสองข้าง แทนที่จะห่มคลุมไหล่เพียงข้างเดียวตามแบบเดิมในฝ่ายมหานิกาย ในบริบทของการวิเคราะห์ศาสนาฮินดู **ฟริตส์ สตาลส์** ได้ใช้ศัพท์เกี่ยวกับการเน้นเรื่องการปฏิบัติที่ถูกต้องในศาสนาว่า “สัมมาปฏิบัติ”^๒ เพื่อให้ต่างกับความเชื่อที่ถูกต้องหรือ “สัมมาศรัทธา” สตาลส์ให้ข้อคิดเห็นว่าการเน้นสัมมาปฏิบัติในศาสนาฮินดูนั้น เกี่ยวข้องกับการเน้นประเด็นเชิงพิธีกรรมเกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องกรรม หรือความเชื่อว่าการทำกรรมดีหรือการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องเท่านั้นที่ให้ผลตามต้องการ (เช่น ความร่ำรวย การ

^๑ Kirsch, Thomas A. “Modernizing Implications of Nineteenth Century Reforms of the Thai Sangha,” in Bardwell L. Smith (ed.), *Religion and Legitimation of Power in Thailand, Laos and Burma*, Chambersburg, Penn. : Anima Books, 1978, 53.

^๒ Staal, Frits. *Exploring Mysticism*. London : Penguin Books, 1975, 72.

มีบุตร การได้ไปสวรรค์ และอมต-
ภาวะ)”^๓ พุทธศาสนิกายเถรวาท
ในประเทศไทยก็เน้นอย่างชัดเจน
เรื่องสัมมาปฏิบัติ และมีประวัติว่า

เน้นเรื่องทฤษฎีของกรรมคล้ายกับ
ในศาสนาฮินดู ซึ่งก็ทำให้เกิดแนว
ปฏิบัติที่สอดคล้องกัน คือเมื่อ “ทำดี”
แล้วก็ย่อมรับประกันได้ว่าจะ “มีผล

ดี” ยกตัวอย่างจากคำกล่าวของนัก
วิชาการฝ่ายปรัชญาคนหนึ่งของไทย
คือ **สุนทร ณ รังษี** ว่า

ต้องยกให้เป็นกิตติกรรมของพุทธศาสนา ที่ได้มีการแจกแจงรายละเอียด
ของกฎแห่งกรรม ถึงขั้นที่กรรมอย่างใดอย่างหนึ่งสามารถเกี่ยวโยงถึงผล
ที่จำเพาะเจาะจงได้อย่างมีเหตุผล^๔

มีปัจจัยอยู่อย่างน้อย ๓ อย่าง
ที่ได้มีผลทำให้พุทธศาสนิกาย
เถรวาทเน้นหนักเรื่องการปฏิบัติที่
ถูกต้อง ปัจจัยเหล่านี้ก็ได้แก่ คำสอน
ในพระไตรปิฎก ขนาดอีกทั้งความ
สำคัญของพระวินัยปิฎก และลักษณะ

ของคติเกี่ยวกับความหลุดพ้นใน
พุทธศาสนา
แหล่งที่มาแหล่งหนึ่งของหลัก
การปฏิบัติถูกต้องเกี่ยวกับกรรมและ
“การทำดี” ในพุทธศาสนาของไทย
นั้น อยู่ในพระไตรปิฎก **สุนทร ณ**

รังษี อ้างถึงจุลกรรมวิภังคสูตร ใน
อังคุตตรนิกาย ว่าได้แยกแยะการทำดี
ในแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับผลของ
การกระทำนั้น ๆ ได้อย่างเที่ยงตรง
ดังต่อไปนี้ คือ

ผู้ที่ฆ่าสัตว์จะมีอายุสั้น ... ผู้ที่เบียดเบียนสัตว์จะเจ็บไข้ได้ป่วย ... ผู้ที่มี
ความหงุดหงิด ความโกรธ และความเกลียดชัง จะอัปลักษณะและมีวิพพวรรณ
กรรม ... ผู้ที่ขอบริษยาผู้อื่นย่อมไร้อำนาจ ส่วนผู้ที่ไม่บริษยาผู้อื่นจะมีอำนาจ ...
ผู้ที่ตระหนี่หรือเห็นแก่ตัวจะยากจนข้นแค้น^๕

แหล่งที่ ๒ อันเป็นที่มาของ
ลักษณะของพุทธศาสนิกาย
เถรวาทเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้อง
นั้น อยู่ที่ทำให้ความสำคัญแก่พระ
วินัยปิฎกจำนวน ๘ เล่ม ซึ่งเป็นส่วน
ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติที่ถูกต้อง
ของพระภิกษุ และนับว่าเป็นส่วนที่
มีขนาดใหญ่ของพระไตรปิฎก
เนื่องจากพระวินัยปิฎกได้กำหนดวิธี

ปฏิบัติของพระภิกษุไว้อย่างละเอียด
แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระ
คัมภีร์ของพุทธศาสนาจึงบ่งบอกไม่
เฉพาะเพียงความเชื่อ หรือความ
เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอน
ที่ได้บันทึกไว้ แต่ยังบ่งบอกถึงแนว
ทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อเข้าถึง
ความหลุดพ้นอีกด้วย โดยที่พระ
คัมภีร์เถรวาทส่วนนี้มีเนื้อหาที่ยาว

หลายเล่มดังกล่าวแล้ว
การปฏิบัติยังเป็นสิ่งสำคัญใน
พุทธศาสนาเพราะหลักคำสอนใน
ศาสนานี้ชี้ว่า การบรรลุนิพพานหรือ
ความหลุดพ้นนั้นขึ้นอยู่กับปัญญา
ที่จะพัฒนาขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติ
ศีลและสมาธิเท่านั้น ผู้ที่จะบรรลุ
นิพพานได้ในที่สุดจะต้องมีปัญญา
แทงทะลุถึงความจริง และปัญญานี้ก็

^๓ เอกสารที่เพิ่งอ้างถึง หน้า ๑๖๓, ๑๖๔.

^๔ Sunthorn Na-Rangsi. *The Buddhist Concept of Karma and Rebirth*. Bangkok : Mahamakut Rajavidyalaya Press, 1976, 83.

^๕ เอกสารที่เพิ่งอ้างถึง หน้า ๘๒, ๘๓

ไม่อาจมีได้เพียงเพราะศรัทธาหรือความเลื่อมใสเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการปฏิบัติทางจิตหรือการปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่องยาวนานเท่านั้น ในพุทธศาสนานั้น การบรรลุธรรมหรืออริยมรรคไม่ได้เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ จากการปฏิบัติแบบเคร่ง

พิธีกรรม แต่ถือกันว่าก่อกำเนิดเกิดจากการปฏิบัติแบบขัดเกลากิเลส การเทียบให้การบรรลุธรรมมีค่าเท่ากับการปฏิบัติตามหลักพระวินัยอย่างเข้มงวดนี้ ผสมผสานเข้าด้วยกันเป็นอย่างดีกับศาสนาแบบเชื่อผีสังเทวดา ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน

ทั่วไป และเกี่ยวข้องกับความหลงเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักศาสนาโดยตรง **แบเรนด์ เทอร์วีล** ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเชื่อของชาวนาไทยในภาคกลางว่า

ชาวบ้านหลายคนเชื่อว่า พระภิกษุที่ถือศีล [ปฏิบัติตามพระวินัย] อย่างเคร่งครัดนั้น จะก่อให้เกิดพลังบุญได้มากกว่าและเข้มข้นกว่าพระภิกษุที่ถือศีลอย่างไม่เคร่งครัด ดังนั้น พุทธศาสนิกชนจึงควรสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้มากกว่าพระภิกษุที่ไม่พยายามปฏิบัติตามพระวินัย^๖

เนื่องจากการบรรลุธรรมในพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับความปฏิบัติ มากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับความเชื่อ และเนื่องจากการประพฤติถูกต้องตามหลักศีลธรรม รวมทั้งการประพฤติผิดหลักศีลธรรม ย่อมมีผลบุญและผลบาปที่เที่ยงตรงและจำเพาะเจาะจง ดังนั้น จุดเน้นในพุทธศาสนาเท่าที่ผ่านมาจึงอยู่ที่การปฏิบัติถูกต้องของพระสงฆ์ แทนที่จะอยู่ที่เรื่องของหลักคำสอน แม้ว่าคำสอนหลักเกี่ยวกับกรรมและนิพพาน จะไม่เป็นอุปสรรคโดยตรงของพัฒนาการด้านวิธีเชิงวิเคราะห์หรือวิธีเชิงวิพากษ์หลักคำสอนก็ตาม คำสอนเหล่านี้ก็ยังคงส่งเสริมให้เน้นด้านการปฏิบัติอยู่ค่อนข้างมาก ในประวัติของพุทธศาสนานิกายเถรวาท

อย่างไรก็ตาม การเน้นย้ำด้านการปฏิบัติหาได้เป็นตัวกำหนดจากภายในเพียงอย่างเดียวเท่านั้น สำหรับความขาดแคลนนวัตกรรมด้านหลักคำสอนในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของไทย ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่เป็นอุปสรรคแก่พัฒนาการด้านการสืบสอบเชิงปรัชญาในพุทธศาสนา ก็คือการที่เหตุผลและการวิเคราะห์ด้วยเหตุผลสำหรับแนวคิดในศาสนา นี้ ถูกจัดให้มีความสำคัญเป็นรองและเป็นเพียงตัวเสริมการปฏิบัติตนเอง

สภาพการรองของเหตุผลสำหรับแนวคิดในพุทธศาสนา

กิจกรรมทางปรัชญาในชนบท ประเพณีเชิงภูมิปัญญาตะวันตก

นั้น ตามประวัติศาสตร์แล้วถือว่า มีลักษณะเด่นอยู่ที่การยอมรับสิทธิอำนาจของเหตุผล เท่าที่เคยปรากฏมาก่อน เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่จะยอมรับผลสรุปเชิงตรรกะและการโต้แย้งที่มีเหตุผลรองรับไม่ว่าในบางครั้งผลสรุปดังกล่าวจะไม่สบอารมณ์ของใครผู้ใดผู้หนึ่งเป็นการส่วนตัวสักเพียงไรก็ตาม แต่คติในพุทธศาสนานั้น ถือว่าความรู้แบบเหนือเหตุผลมีความสำคัญยิ่งกว่าเหตุผลเพียงอย่างเดียว ดังนั้น คติดังกล่าวจึงไม่ถือว่าการสืบสอบแบบใช้เหตุผลมีความสำคัญสูงสุด ดังที่ **โรเบิร์ต สเลเตอร์** ได้กล่าวไว้ในพุทธศาสนานั้น

^๖ Terwiel, Barend Jan. "Religion in Rural Central Thailand--An Analysis of Some Ritual and Beliefs." Ph.D. dissertation, Australian National University, Canberra, 1971, 164.

กิจกรรมทางภูมิปัญญาไม่ถือว่าเป็นวิธีการที่สำเร็จเสร็จสิ้นในตัวเอง ...
แต่ถือกันตลอดมาว่าเป็นเพียงหนทางไปสู่เป้าประสงค์ อันได้แก่ญาณปัญญา
ของพระอรหันต์ ซึ่งจะขาดเสียมิได้สำหรับการบรรลุถึงนิพพาน^๗

กิจกรรมทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับความคิดเชิงหลักการหรือการหาเหตุผลนั้น ทางพุทธศาสนาได้จัดไว้ในเรื่องของ “วิตก” ซึ่งหมายถึงความตรึกอารมณ์หรือการเริ่มมีความคิดกับ “วิจารณ์” ซึ่งหมายถึงความตรองอารมณ์หรือการคิดหาเหตุผล ในทางตรงข้าม ญาณหรือวิปัสสนาอันเป็นความรู้แจ้งทางจิตวิญญาณนั้น ถือว่าพัฒนาได้ด้วยการทำสมาธิ ซึ่งมีระดับความลึกซึ่งต่าง ๆ กันที่เรียกว่า “ฌาน” วิตกและวิจารณ์ซึ่งเป็นกระบวนการทางความคิดที่ใช้เหตุผลหรือแสดงเหตุผลนั้น เป็นเพียงสถานะระดับต่ำของสมาธิ ซึ่งก็จะถูกตัด

ออกไปเมื่อสมาธิเลื่อนระดับสูงขึ้น และจิตเข้าถึงปัญญาที่เลยพ้นเหตุผล ต่อจากนั้นจิตจึงจะบรรลุถึงนิพพาน ปัญญาหยั่งรู้สัจภาวะมูลฐาน (อันได้แก่ อนิจจตา ความไม่เที่ยง และ อนัตตา ความไร้ตัวตน) ดังกล่าวซึ่งทำให้บุคคลพ้นทุกข์นั้น ไม่ได้มีคุณลักษณะเชิงเหตุผลและไม่สามารถบรรลุถึงได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงตรรกะใด ๆ เนื่องจากว่าเหตุผลอย่างเดียวไม่อาจทำให้เกิดปัญญาความรู้แจ้ง พุทธศาสนาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญแก่เหตุผล ซึ่งก็ต่างกับในขนบประเพณีทางความคิดของตะวันตก นอกจากนี้ พุทธศาสนาก็

ไม่ได้ถือว่าการคาดคะเนด้วยภูมิปัญญาที่มีความสำคัญมากเท่ากับที่มีในปรัชญาตะวันตก

พระพุทธองค์เองก็ทรงวิจารณ์การสืบสอบด้วยเหตุผลโดยไม่มีการยับยั้งเลยนั้นว่า ไม่มี “ประโยชน์” ทางจิตวิญญาณที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ พระพุทธทศวรรษที่ทรงห้ามมิให้พระสาวกสนใจปัญหาทางปรัชญาบางอย่าง ซึ่งปรากฏอยู่ใน จินตสูตร ปาปตวรรค สังยุตนิคาย ของพระสุตตันตปิฎก ดังที่จะแสดงต่อไปนี้ จัดเป็นข้อความที่พบได้บ่อยในเนื้อหาหลาย ๆ แห่งของพระสุตตันตปิฎก คือ

เธอทั้งหลายไม่พึงคำนึงถึงปัญหาเรื่องโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่มีที่สิ้นสุด ... สัตว์ที่ตายไปแล้วจะเกิดอีกหรือไม่เกิดอีก ... ข้อนี้เพราะเหตุใด? ก็เพราะการคิดถึงเรื่องนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่อาทิแห่ง [การปฏิบัติ] พรหมจรรย์^๘ อันเป็นไปเพื่อความหน่าย [ในเรื่องทางโลก] เพื่อความคลายแห่งตัณหา เพื่อความดับ ความสงบ ญาณ ความตรัสรู้ และพระนิพพาน^๙

อย่างไรก็ตาม การที่พุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติมากกว่าหลักคำสอน และจัดลำดับความสำคัญของเหตุผลให้อยู่ต่ำกว่าญาณปัญญา ก็ไม่ได้

หมายความว่าศาสนาที่ต่อด้านการคาดคะเน หรือไม่สามารถสร้างขนบประเพณีที่ยาวนานในการสืบสอบและการโต้แย้งเชิงภูมิปัญญา

ในพุทธศตวรรษต้น ๆ เราจะพบว่ามีความเห็นขัดแย้งกันเป็นอันมากในประเด็นของหลักคำสอน และมีการผลิตวรรณกรรมจำนวนมากที่

^๗ Slater, Robert Lawson. *Paradox and Nibbana--A Study of Religious Ultimates with Special Reference to Burmese Buddhism*. Chicago : University of Chicago Press, 1951, 60.

^๘ พรหมจรรย์ หมายถึงการปฏิบัติของพระหรือนักบวชเพื่อชีวิตที่บริสุทธิ์

^๙ จินตสูตร ปาปตวรรค สังยุตนิคาย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕/คถาที่ ๑๗๒๖-๑๗๒๗/หน้า ๔๔๑, ๔๔๒.

เป็นการตีความหลักคำสอน ซึ่งบ่อยครั้งประกอบด้วยทศนะและการนำเสนอเรื่องใหม่ ๆ เกี่ยวกับคำสอนและคัมภีร์ต้นตำรับอยู่ด้วย อีกอย่างหนึ่ง การที่หลักเหตุผลไม่ค่อยสำคัญนักก็ไม่ได้หมายความว่า หลักคำสอนในพุทธศาสนาจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใดกับประเด็นด้านปรัชญา หรือประเด็นอื่น ๆ ที่มีการโต้แย้งกันในเชิงทฤษฎีอย่างแท้จริงว่าตามจริงแล้ว ส่วนใหญ่ของงานวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยพิจารณาแง่มุมทางปรัชญาของประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดจากการตีความหลักคำสอนตามแนวทางใหม่ของท่านพุทธทาสนั่นเอง จากมุมมองอีกมุมหนึ่ง พุทธศาสนานั้นตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผลและการโต้แย้งทางทฤษฎี ที่แตกต่างกับฐานที่รองรับการศึกษาค้นคว้าแบบตะวันตก ผลสืบเนื่องจากนี้ก็คือว่า ข้อแตกต่างดังกล่าวซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าแก่เหตุผลและการหาเหตุผลเพื่อความรู้ของคนเรานั้น ได้ส่งผลกระทบในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นการจำกัดพัฒนาการของสิ่งแวดล้อมทางภูมิปัญญาชนิดที่ไม่มีเงื่อนไขบังคับแบบเกินหลักเหตุผลมาเป็นอุปสรรคแก่การสืบสอบแบบใช้เหตุผล

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขบังคับภายในทั่วไปที่จำกัดเหตุผลและการ

โต้แย้งประเด็นด้านหลักคำสอนอย่างทีกล่าวไว้คร่าว ๆ ข้างบนนี้ ก็ได้มีอยู่ในพุทธศาสนาตั้งแต่แรกเริ่มถึงกระนั้นก็ยังมีความบางช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ของศาสนานี้ ที่พบว่า มีกิจกรรมทางภูมิปัญญาและนวัตกรรมทางทฤษฎี ดังนั้น การที่พุทธศาสนาแบบประเพณีนิยมของไทยมีลักษณะที่แทบจะไม่ขยับเขยื้อนเลยนั้น จึงไม่น่าจะเกิดจากแนวโน้มทางการต่อต้านภูมิปัญญาภายในของพุทธศาสนาอย่างเดียว ถึงแม้จะเป็นที่แน่ชัดอย่างไม่ต้องสงสัยว่า เงื่อนไขบังคับดังกล่าวข้างต้นคือตัวการสำคัญที่เหนี่ยวรั้งพัฒนาการของการวิพากษ์หลักคำสอนทางศาสนา ในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพุทธศาสนา นิกายเถรวาทเราจึงจำเป็นต้องหันไปพิจารณาแง่มุมที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเกี่ยวกับฐานะของพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อจะได้เข้าใจเหตุผลที่คัดค้านหรือนิยมทางศาสนาและหลักคำสอนในประเทศไทย ได้ทำให้ไม่มีนวัตกรรมทางด้านนี้อยู่เป็นเวลานานหลายศตวรรษ ทั้งนี้ก็เพราะว่า พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ของสังคมไทยนั้น เคยได้รับอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งตามประวัติศาสตร์แล้วก็เป็นตัวการที่จำกัดการคาดคะเนทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับหลักคำสอนด้วยเช่นกัน

พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นคตินิยมของผู้ปกครองประเทศไทย

พุทธศาสนานิกายเถรวาทในประเทศไทยนั้น นอกจากจะมีเรื่องของความหลุดพ้นแล้ว ยังมีนัยสำคัญเกี่ยวกับความเป็นไปในโลกนี้ อย่างชัดเจนอีกด้วย หลักการและแนวคิดต่าง ๆ ในพุทธศาสนาได้ทำให้คนไทยได้รู้ถึงข้อคิดเกี่ยวกับรัฐบาล การเมือง และปฏิสัมพันธ์ในสังคม นอกจากนี้ คำสอนที่ดูจะเกี่ยวข้องกับเรื่องทางจิตวิญญาณในพุทธศาสนา ก็ได้ถูกใช้ตัดสินความถูกต้องของการครองอำนาจทางการเมืองตลอดมา การที่พระมหากษัตริย์ผู้นับถือพุทธศาสนาได้นำคำสอนและวิธีการปกครองสังคมตามที่มีในศาสนานี้ มาใช้ในทางสังคมและการเมืองนั้น ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมเป็นอย่างดีจากวรรณกรรมทางศาสนาใน *อัครคัมภีร์*^{๑๐} ของพระสุตตันตปิฎก มีข้อความว่า เนื่องจากมีความโลกและความวุ่นวายในหมู่มนุษย์ พวกแรกที่เกิดขึ้นในโลกนี้ พวกเขาจึงประชุมกันและถกเถียงกันเรื่องความจำเป็นที่จะต้องเลือกคนที่ดีที่สุดเป็นหัวหน้า ซึ่งจะ “แสดงความโกรธเมื่อเห็นว่าควรโกรธ... ประณามสิ่งที่ควรประณาม และขับไล่บุคคลที่ควรขับไล่”^{๑๑} **แทมเบีย**ได้กล่าวถึงพระสุตตันต์ว่า ได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับ

^{๑๐} อัครคัมภีร์ ตีพิมพ์ใน พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑/ภาคที่ ๕๑-๖๒ หน้า ๖๑-๖๕.

^{๑๑} อ้างถึงใน Tambia, Stanley J. *World Conqueror and World Renouncer-A Study of Buddhism and Polity in Thailand Against a Historical Background*. Cambridge : Cambridge University Press, 1976, 13.

การคัดเลือกและกำหนดลักษณะของผู้นำหรือกษัตริย์ โดยที่ประชาชนจะทำหน้าที่เลือกผู้นำหรือกษัตริย์และจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้นำหรือกษัตริย์ด้วยการมอบข้าวให้^{๑๒}

หลักการเกี่ยวกับผู้นำหรือกษัตริย์ชาวพุทธได้รับการพัฒนาและสนับสนุน ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับจักรพรรดิ หรือพระเจ้าแผ่นดินผู้ไฝ่ศีลธรรม ใน *มหาปรินิพพานสูตร*^{๑๓} ว่าผู้ปกครองเช่นนี้จัดเป็นหนึ่งใน *ภูพานบุคคล* คือ บุคคล ๔ จำพวกที่คนทั่วไปควรสร้างสกุญแจดีให้เป็นที่เก็บอัฐิและเป็นอนุสาวรีย์ บุคคลอื่น ๆ อีก ๓ จำพวกในกลุ่มเดียวกันนี้ ได้แก่ (๑) พระตถาคตเจ้า (๒) สาวกของพระตถาคตเจ้า และ (๓) พระปัจเจกพุทธเจ้า^{๑๔} ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีลักษณะสูงส่งทางจิตวิญญาณ แทนที่จะมีสถานภาพทางโลกอย่างจักรพรรดิ นอกจากนี้ *จักรวรรดิสูตร*^{๑๕} ในพระไตรปิฎกยังกล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่อง *จักรวรรดิวัตร* คือ ข้อปฏิบัติสำหรับกษัตริย์สากล ให้จักรพรรดิที่ชื่อว่าทัพพะเนมิ ทรงประพฤติธรรมและเคารพธรรม เพื่อปกป้องคุ้มครองความถูกต้องดีงามในตัวของพระองค์เอง และในหมู่ประชาชนพลเมืองของพระองค์ เพื่อให้ผู้ที่ยากไร้ได้มีทรัพย์สินสมบัติและมีงานหาเลี้ยงชีพ และเพื่อ

ให้สอดคล้องกับคำแนะนำของผู้รู้ธรรมะ

แต่แม้ว่าข้อความหลายแห่งในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนานิกายเถรวาท จะได้กล่าวถึงรายละเอียดของการปกครองบ้านเมืองตามหลักศีลธรรมไว้อย่างชัดเจนแล้วก็ตามกว่าพระสงฆ์ในพุทธศาสนาจะเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการกับคณะผู้ปกครองบ้านเมืองในยุคสมัยของตน เวลาที่ได้ผ่านไปถึงราว ๒๐๐ ปี หลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า กล่าวคือสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งครอบครองอาณาจักรอันกว้างขวางทางตอนเหนือของอินเดีย ในช่วง ๒๗๒-๒๓๒ ปีก่อนคริสตกาล นั้น เป็นครั้งแรกที่พุทธศาสนาได้รับบทบาทเป็นศาสนาของผู้ปกครองแผ่นดิน โดยได้รับความคุ้มครองและการสนับสนุนจากพระเจ้าอโศก อีกทั้งได้กลายเป็นองค์กรที่พึงพิงและอยู่ในอาณัติของพระองค์

พระเจ้าอโศกได้ทรงเป็นแบบอย่างให้แก่พระเจ้าแผ่นดินที่ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนาในเวลาต่อมา ซึ่งก็ทรงพระราชอำนาจและหน้าที่ในการดูแลให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยด้วย พระเจ้าแผ่นดินชาวพุทธไม่ได้ทรงพระราชอำนาจที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักคำสอนหรือหลักธรรม แต่ทรงไว้เฉพาะพระ

ราชอำนาจที่จะดูแลรักษาให้คณะสงฆ์มี “ความบริสุทธิ์” ซึ่งก็มีนัยแฝงที่หมายถึงการปฏิบัติเคร่งครัดตามพระวินัย คำนิยามเกี่ยวกับพระราชอำนาจในทางศาสนาของพระเจ้าแผ่นดินดังกล่าว ซึ่งเกี่ยวข้องกับวินัยของพระสงฆ์แต่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ย่อมชี้ให้เห็นถึงลักษณะเด่นทางด้านสัมมาปฏิบัติของพุทธศาสนานิกายเถรวาทอีกเช่นกัน ความบริสุทธิ์ผุดผ่องหรือความเคร่งครัดในการปฏิบัติของพระสงฆ์นี้ เป็นมาตรวัดที่สามัญธรรมตามากที่สุดสำหรับ “สุขภาพ” หรือสถานภาพของพระศาสนา หลังจากยุคสมัยของพระเจ้าอโศกแล้วได้เป็นที่ยอมรับกันว่า การที่พระเจ้าแผ่นดินชาวพุทธทรงควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคณะสงฆ์นั้นมีความสำคัญอย่างมากในการธำรงรักษาพระธรรมในฐานะที่เป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับความหลุดพ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสัมมาปฏิบัติของพระสงฆ์ร่วมยุคสมัย

พระเจ้าแผ่นดินชาวพุทธในสมัยต่อมาได้ทรงดำเนินตามพระเจ้าอโศกด้วยการที่ทรงใช้พระราชอำนาจของสถาบันผู้ปกครองประเทศในการควบคุมดูแลความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ เป็นที่เชื่อถือสืบต่อกันเรื่อยมาว่า อำนาจอันเข้มแข็งแห่งยุค

^{๑๒} เอกสารที่เพิ่งอ้างถึง

^{๑๓} มหาปรินิพพานสูตร ทีฆนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐/ภาคที่ ๑๓๕/หน้า ๑๑๖.

^{๑๔} ปัจเจกพุทธ คือบุคคลที่ตรัสรู้แล้วแต่ไม่ได้สั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามอย่างที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ

^{๑๕} จักรวรรดิสูตร ทีฆนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑/ภาคที่ ๑๓๕-๕๐/หน้า ๔๓-๖๐.

สมัยแบบที่รวมศูนย์อยู่กับผู้ปกครอง ประเทศนั้น จำเป็นสำหรับการดำรง อยู่ด้วยดีของพระศาสนา แบบอย่าง การปฏิบัติของพระเจ้าอโศกได้เป็น

สิ่งที่กำหนดแบบรูปความสัมพันธ์ ระหว่างศาสนจักรกับพระราชอาณา จักรในยุคสุโขทัยตอนต้นของไทย และนับจากนั้นคณะสงฆ์ไทยก็ได้มี

ความเกี่ยวพันอย่างมีนัยสำคัญกับ ฝ่ายอาณาจักรเรื่อยมา นีลส์ มัลเดอร์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

ตลอดเวลาในประวัติศาสตร์ของไทย ผู้ปกครองประเทศได้ทราบดีถึง การทำหน้าที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ในการประสานสามัคคีระหว่างคนในชาติ จึงได้พยายามอยู่เรื่อยมาที่จะควบคุมพระสงฆ์และวัตรปฏิบัติของท่าน เพื่อ ทำให้คณะสงฆ์อยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐ^{๑๖}

สมบูรณ สุขสำราญ ก็เห็นด้วยกับประเด็นนี้ และกล่าวว่า พุทธศาสนานั้น

ได้ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในบรรดาแหล่งที่สำคัญที่สุด สำหรับการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครองประเทศ และเป็นอำนาจ อย่างหนึ่งในบรรดาอำนาจที่เสริมสร้างประชาคม วัฒนธรรม และความ สามัคคีในสังคมไทย^{๑๗}

พร้อมกันนั้น คณะสงฆ์ก็ได้ถูก ควบคุมไม่ให้มีกิจกรรมทางการเมือง ทั้งนี้ก็เพราะการนำสถาบันสงฆ์เข้าไป อยู่ในโครงสร้างทางการเมืองของ ไทยนั้น ทำในลักษณะที่ปิดกั้นพระ สงฆ์ไม่ให้มีหนทางที่จะใช้อิทธิพล ทางการเมืองได้ การแยกวิถีทาง ๒ อย่างออกจากกันอย่างชัดเจนเด็ดขาด คือวิถีทางโลกิยธรรมสำหรับฆราวาส ซึ่งยังยุ่งเกี่ยวอยู่กับเรื่องทางโลก กับ วิถีทางโลกุตรธรรมสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งไม่ข้องเกี่ยวกับเรื่องทางโลกแล้ว อีกทั้งผลสืบเนื่องจากนี้ คือการที่บทบาทของฆราวาสแยกอย่างเด็ดขาด จากบทบาทของพระสงฆ์ ได้เป็น เหตุผลทางศาสนาที่ใช้ตัดสินความ

ถูกต้องชอบธรรมในการห้ามพระสงฆ์ ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เพราะเมื่อเชื่อกันว่าการเกี่ยวข้องกับ เรื่องทางโลกจะทำให้เกิดกิเลสขึ้น ในจิตใจแล้ว พระภิกษุรูปใดก็ตามที่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเมือง ย่อม จะทำให้อำนาจของตนในคณะสงฆ์ ต้องเสื่อมสลายไปโดยไม่อาจกอบกู้ ได้ ในทางตรงกันข้ามกับการแยก บทบาททางโลกกับทางธรรมตาม ขนบประเพณีดังกล่าว ท่านพุทธทาส มุ่งที่จะสลายข้อแตกต่างระหว่าง โลภิยธรรมกับโลกุตรธรรมให้หมด ลื่นไป ทำที่ที่ท่านมีต่อหลักคำสอน ของพุทธศาสนาในลักษณะนี้ ย่อม หมายถึงการปฏิเสธลักษณะของบท

บาทคณะสงฆ์ไทย ตามที่ได้ยอมรับ กันมาในทางการเมือง ซึ่งก็มีผลทำ ให้ท่านถูกนวกอนุรักษนิยมทางศาสนา และการเมืองในประเทศไทยวิพากษ์ วิจารณ์อย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตาม การที่สถาบัน พุทธศาสนาของไทยถูกแยกโดดออก จากกิจกรรมทางการเมืองนั้น ใช่ว่า จะเกิดจากอิทธิพลเชิงทฤษฎีของ หลักคำสอนดังกล่าวข้างต้นเพียง อย่างเดียว แท้ที่จริงแล้วผู้ปกครอง ประเทศก็มีส่วนในการนี้ด้วย โดยที่ ได้ใช้อำนาจเข้าควบคุมดูแลกิจการ ของคณะสงฆ์โดยตรง ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับ พระราชอาณาจักรของไทย ได้แสดง

^{๑๖} Mulder, Niels. *Everyday Life in Thailand — An Interpretation*. Bangkok : Duang Kamol Publishers, 1975, 140.

^{๑๗} Sombon Suksamran. *Buddhism and Politics in Thailand — A Study of Socio-Political Change and Political Activism in the Thai Sangha*. Singapore : Institute of South East Asian Studies, 1982, 40.

ถึงการใช้อำนาจอย่างต่อเนื่องของ ผู้ปกครองประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ ระบอบเผด็จการทหาร หรือรัฐบาลพลเรือนก็ตาม เพื่ออาศัย บทบาทและหน้าที่ของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมนโยบายและความมั่นคงของรัฐบาลในยุคสมัยนั้น ๆ และในขณะเดียวกันก็ตัดสิทธิอำนาจของพระสงฆ์ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การปกครองประเทศดังจะเห็นได้จาก

พระบรมราชโองการครั้งแรก ๆ ครั้งหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑, ครองราชย์ในช่วง พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๔๔) พระมหากษัตริย์ผู้ทรงก่อตั้งพระราชวงศ์จักรีในสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย ซึ่งกล่าวถึงการจัดองค์กรและฟื้นฟูพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาได้ถูกพม่าทำลาย เราสามารถมองเห็น

พระวิสัยทัศน์และพระราชศรัทธาใน พุทธศาสนาของพระองค์ได้ จากบทพรรณนาของเจ้านายไทยพระองค์หนึ่ง ซึ่งได้กล่าวถึงการบูรณะสังคมไทยของรัชกาลที่ ๑ ภายหลังจากต่อสู้แย่งชิงอำนาจและความวุ่นวายที่เกิดจากการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ไว้ดังนี้

เป็นธรรมดาที่จะทรงพระราชดำริอย่างเป็นระบบ เพื่อทรงกำหนดหลักศีลธรรมสำหรับจัดตั้งมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของคณะสงฆ์ ต่อจากนั้นพระองค์ได้ทรงพยายามดูแลให้พลกนิกร ทั้งที่เป็นฆราวาสและที่เป็นภิกษุสงฆ์ ได้ประพฤติตนเป็นชาวพุทธที่ดี พระราชกรณียกิจทางด้านนี้ จะเห็นได้ชัดจากพระบรมราชโองการจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความประพฤติของสงฆ์และฆราวาส^{๑๔}

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ วิธีการใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมในงานปกครองของประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญรวม ๒ ครั้ง การเปลี่ยนแปลงครั้งแรกเกิดขึ้นในทศวรรษต้น ๆ ของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดยการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖, ครองราชย์ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๔) ทรงเน้นย้ำว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งค้ำจุนทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันชาติ พระองค์ทรงเน้นความเป็นไทยและความสำคัญของพุทธศาสนา ในการสร้างความมั่นคงและสวัสดิภาพของ

ประเทศ อีกทั้งทรงวางแนวทางที่จะทำให้พุทธศาสนาเป็นฐานรองรับทางคตินิยมสำหรับรัฐบาลพลเรือนที่ก้าวขึ้นครองอำนาจใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ความหมายก็คือว่า เมื่ออำนาจทางการเมืองได้ย้ายฐานจากพระมหากษัตริย์สู่ชนักรการเมือง และต่อมาก็ไปสู่คณะทหาร บทบาทของพุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองประเทศจึงพลอยขยายไปตามไปด้วย นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา พุทธศาสนาอันเป็นสถาบันอย่างหนึ่งของชาติได้กลายเป็นป้อมปราการเชิงคตินิยมที่คุ้มกันรัฐไทยยุคใหม่ เช่นเดียวกับ

ที่เคยและยังคงทำหน้าที่นี้ให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้นำทางการเมืองของไทย ตั้งแต่สมัยนั้น เป็นต้นมา ได้ให้ความสำคัญแก่การอุปถัมภ์และควบคุมคณะสงฆ์ มากพอ ๆ กับที่พระมหากษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เคยทรงกระทำมาก่อน ดังนั้น จึงมีความต่อเนื่องเป็นอย่างดีระหว่างระบบการปกครองของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตกับระบบของรัฐไทยยุคใหม่ ในแง่ของการใช้สัญลักษณ์นิยมของพุทธศาสนาในการสร้างความชอบธรรมทางอำนาจการปกครอง คำขวัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า

^{๑๔} Dhani Nivat Kromamun Bidyalabh, H.H. Prince. *A History of Buddhism in Siam*. Bangkok : Siam Society, 1965, 23.

อยู่หัว คือ ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ซึ่งดัดแปลงมาจากคำขวัญปลุกเร้าความรักชาติของอังกฤษที่ว่า “พระเจ้า, กษัตริย์ และประเทศ” นั้น เป็นสิ่งที่คณะทหารผู้ปกครองประเทศไทยชื่นชอบอย่างมากพอก ๆ กับที่บรรดาพระมหากษัตริย์ก่อนหน้านั้นทรงนิยมชมชอบมาก่อน ในฐานะที่เป็นเครื่องส่งเสริมความสามัคคีของคนในชาติ และอุดหนุนคำชูระบอบการปกครองในยุคสมัยที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงครั้งที่ ๒ ของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับพระราชอาณาจักร เกิดขึ้นหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง

แล้ว โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๖) ซึ่งเน้นด้านการส่งเสริมการพัฒนาประเทศ กล่าวตามภาษาทางการเมืองได้ว่า งานพัฒนาของจอมพล สฤษดิ์นั้น ชั้นแรกสุดหมายถึงการเน้นความสามัคคีของคนในชาติ และการรวมเอากลุ่มชนรอบนอก (อย่างเช่น ชาวเขา) เข้ามาไว้ด้วยกันกับชนส่วนใหญ่ของสังคมไทย สิ่งที่จอมพล สฤษดิ์เน้นย้ำเป็นสิ่งที่ ๒ ในโครงการพัฒนาของตน ซึ่งเชื่อมโยงกับสิ่งแรกดังกล่าวแล้ว ก็คือ การรณรงค์อย่างจริงจัง เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นลัทธิที่เชื่อกัน

ว่าจะก่อความแตกแยกในสังคม และจะขัดขวางเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ

ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ได้ออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งมีผลเป็นการรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ในมือของบรรดาพระเถระที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล หรือที่รัฐบาลสนับสนุน **สมบูรณ สุธาสราย** ได้จับประเด็นทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวปฏิบัติหลักสำหรับฝ่ายบริหารของคณะสงฆ์ที่จัดระบบขึ้นใหม่ครั้งนั้นว่า

ประการที่ ๑ ให้คณะสงฆ์ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ประการที่ ๒ ให้ค้อยดูแลและป้องกันมิให้ผู้ฝึกฝัฒลัทธิคอมมิวนิสต์แทรกซึมเข้ามาอยู่ในคณะสงฆ์และวัดวาอาราม ประการที่ ๓ ให้ป้องกันมิให้ผู้ใดใช้ศาสนสถานในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์^{๑๙}

ในท่ามกลางสงครามเย็น และสงครามกลางเมืองในประเทศข้างเคียงบางประเทศ อันได้แก่เวียดนาม ลาว และกัมพูชา รัฐบาลทหารและผู้นำทางทหารของไทย ซึ่งต้องการปลุกกระตมประชาชน ได้กล่าวหาอย่างต่อเนื่องว่า พวกคอมมิวนิสต์มุ่งที่จะทำลายศาสนาทุกศาสนา ซึ่ง

ก็รวมทั้งพุทธศาสนาด้วย และเนื่องจากพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่คำจูนทั้งชาติและพระมหากษัตริย์ ดังนั้นการกล่าวหาคอมมิวนิสต์ดังกล่าวจึงมีนัยว่า ลัทธินี้เป็นภัยคุกคามต่อฐานหลักที่รองรับบูรณภาพของชาติไทย และต่อสถาบันอันเป็นที่เคารพสักการะสูงสุดของคนไทยในประเทศ

ไทยนั้น พุทธศาสนาได้รับคำนิยามอย่างเป็นทางการว่าเป็นศาสนาที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ และในทางกลับกันลัทธิคอมมิวนิสต์ก็เป็นลัทธิที่ต่อต้านพุทธศาสนา **ป๋วย อึ๊งภากรณ์** นักเศรษฐศาสตร์คนหนึ่งของไทยได้ตั้งข้อสังเกตไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ว่า

^{๑๙} Somboon Suksamran. **Buddhism and Politics in Thailand — A Study of Socio-Political Change and Political Activism in the Thai Sangha.** Singapore : Institute of South East Asian Studies, 1982, 40.

ตามคำขวัญของรัฐบาลที่กระจายเสียงทางวิทยุ นั้น คนที่ไม่มีศาสนา
จะเป็นพวกคอมมิวนิสต์ หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นผู้ก่อการร้าย ครุบางคนได้
กล่าวย้าทฤษฎีนี้ให้นักเรียนของพวกตนฟังอยู่บ่อย ๆ ด้วย^{๒๐}

พุทธศาสนาแบบที่เป็นสถาบัน
อย่างหนึ่งของไทยยังคงมีความสำคัญ
ทางคตินิยม แก่คณะผู้นำทางการ
เมืองและคณะผู้นำทางทหารอยู่เสมอ
ดังจะเห็นได้จากความจริงที่ว่า การ
เปลี่ยนแปลงที่สำคัญแต่ละครั้งของ
นโยบายรัฐบาลไทยในศตวรรษนี้ จะ
มีมาพร้อมกับความพยายามที่จะ
ปฏิรูปและจัดองค์กรคณะสงฆ์เสีย
ใหม่ รวมทั้งการที่จะกำหนดหน้าที่
ของคณะสงฆ์ในสังคมไทยเสียใหม่
ด้วย

ในบริบทดังกล่าวนี้ ซึ่งพุทธ-
ศาสนามีบทบาททางด้านการเมือง
และทางคตินิยมได้เป็นอย่างดี ผู้ปก-
ครองประเทศไทยจะใช้อำนาจ
ควบคุมทั้งองค์กรและการศึกษาของ
สงฆ์ค่อนข้างมาก คณะบุคคลที่ทรง
อิทธิพลและมีอำนาจทางการเมือง
นั้น ส่วนมากจะมองว่า การดำรง
รักษาการตีความหลักคำสอนแบบ
ดั้งเดิมของพุทธศาสนาเอาไว้ ย่อม
เป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาใน
ฐานะที่เป็นฐานหลักทางคตินิยม
ของชาติ ด้วยเหตุนี้ บรรยากาศด้าน
ภูมิปัญญาภายในคณะสงฆ์ไทย โดย
เฉพาะในระหว่างพระเถระชั้นผู้ใหญ่

จึงมีลักษณะบีบรัดอย่างมาก และ
ไม่ส่งเสริมให้มีการสืบสอบหรือการ
โต้แย้งทางภูมิปัญญาได้อย่างเสรี
แม้ว่าขอบประเพณีของพุทธศาสนา
ที่เน้นเรื่องการปฏิบัติมากกว่าเรื่อง
หลักคำสอน และการลดคุณค่าความ
สำคัญของการสืบสอบเชิงภูมิปัญญา
อย่างเสรี เท่าที่เป็นมาในประวัติ-
ศาสตร์พุทธศาสนาของไทย ได้มี
ส่วนทำให้เกิดคตินิยมหรือคตินิยมเชิง
ภูมิปัญญาขึ้นในศาสนานี้ก็ตาม ตัว
การที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดสำหรับ
คตินิยมนี้ ก็คือการที่ผู้ปก-
ครองประเทศไทยมีอำนาจเหนือคณะ
สงฆ์และควบคุมกิจกรรมของสงฆ์
นั่นเอง ในช่วงเวลาที่เพิ่งผ่านมาไม่
กี่ศตวรรษ โดยเฉพาะในคริสต์ศต-
วรรษที่ ๒๐ สถาบันพุทธศาสนาใน
ประเทศไทยไม่เคยเป็นอิสระจากผู้
ปกครองประเทศ ซึ่งอุปถัมภ์พร้อม ๆ
กับควบคุมสถาบันนี้ การทำนุบำรุง
สัญลักษณ์ทางศาสนาแบบดั้งเดิม
และการสร้างความชอบธรรมของ
ระบบการปกครองแห่งยุคสมัย โดย
ไม่มีนวัตกรรมทางหลักคำสอนหรือ
การศึกษาค้นคว้าเชิงสืบสอบ จึงได้
กลายเป็นภาระหลักของพระสงฆ์

ส่วนมาก

การที่ผู้ปกครองประเทศมี
อำนาจควบคุมคณะสงฆ์ รวมทั้งการ
มีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างพระ
เถระชั้นผู้ใหญ่กับพระมหากษัตริย์
หรือกลุ่มผู้มีอำนาจสูงสุดทางการ
เมือง ได้สร้างแรงกดดันอย่างมากที่
ทำให้คณะสงฆ์ต้องดำรงทัศนะเชิง
อนุรักษ์นิยมเกี่ยวกับศาสนาและบท
บาททางสังคมเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะ
ว่าลักษณะแบบประเพณีนิยมของ
คำสอนในพุทธศาสนา โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องทางสังคม
นั้น ได้ให้ความชอบธรรมสำหรับ
ระบบสังคมแห่งยุคสมัย ที่พระเถระ
และผู้นำทางการเมืองสามารถมี
อำนาจร่วมกันแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย
กันได้

พุทธศาสนาของไทยไม่ได้ต่อ
ด้านการเปลี่ยนแปลงในระยะหลัง ๆ
นี้เสียทั้งหมด อย่างไรก็ตาม นวัตกรรม
เท่าที่เกิดขึ้นก็คล้อยตามไปกับ
ข้อกำหนดและลักษณะทางการเมือง
ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของ
ผู้ปกครองประเทศ และเท่าที่ผ่านมา
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็จำกัด
อยู่ในขอบเขตที่รัฐบาลในสมัยนั้น ๆ

^{๒๐} Puey Ungphakorn. "The Role of Ethics and Religion in National Development." Sinclair Thomson Memorial Lectures, Thailand Theological Seminary, Chiang Mai, in *Visakha Puja*. Bangkok : Buddhist Association of Thailand, 1974, 116.

กำหนดไว้อย่างตายตัว และมีกรมการศาสนาเป็นผู้ควบคุมดูแล การปฏิรูปศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะได้ทำให้พุทธศาสนาไปด้วยกันได้มากขึ้นกับแนวคิดตะวันตกแล้วยังได้สร้างฐานที่รองรับการควบคุมคณะสงฆ์แบบรวมศูนย์อำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงเวลาหลายทศวรรษต่อจากนั้น ในเวลาต่อมารัฐบาลทหารซึ่งมีแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมได้ส่งเสริมให้องค์กรของรัฐใช้พุทธศาสนาเป็นตัวเร่งการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในชนบทอย่างไรก็ตาม รูปแบบของพุทธศาสนาที่ได้รับการเผยแพร่ในกิจกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ได้ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยการกำหนดให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการอบรมที่รัฐบาลจัดทำขึ้น การที่ท่านพุทธทาสไม่ยึดแบบแผนเดิมในการเผยแพร่คำสอนทางศาสนานั้น มีเหตุผลมาจากข้อเท็จจริงที่ว่าท่านได้เตรียมพร้อมที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ และพร้อมที่จะตีความคำสอนในพุทธศาสนาตามแนวคิดใหม่ ภายนอกขอบเขตจำกัดที่รัฐบาลได้กำหนดไว้ทั้งโดยปริยายและโดยชัดแจ้ง

แต่ถึงแม้สภาพการณ์ภายในคณะสงฆ์จะถูกฝ่ายการเมืองควบคุมไว้ ทำให้มีลักษณะต่อต้านการปฏิรูปในแง่มุมมองทั้งหมดของศาสนาอยู่

ก็ตาม แท้ที่จริงแล้ว ภาระหลักของคณะสงฆ์เกี่ยวกับสัมมาปฏิบัติ คือการควบคุมดูแลอย่างเข้มงวดจากองค์กรกลางให้พระสงฆ์ปฏิบัติถูกต้องเหมาะสมนั้น ไม่ได้หมายความว่าองค์กรกลางจะบังคับควบคุมการตีความหลักคำสอนในศาสนาด้วย ยกตัวอย่างว่า คณะสงฆ์ของไทยไม่มีองค์กรกลางที่จะคอยตรวจสอบเอกสารทางพุทธศาสนาที่ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ พระภิกษุรูปใด ๆ หรือฆราวาสคนใด ๆ ก็ตาม จะสามารถตีพิมพ์ข้อความในพระคัมภีร์หรือหลักคำสอนในศาสนาตามการตีความของตนเองได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องรับอนุญาตจากคณะสงฆ์เสียก่อน ด้วยเหตุที่ความเชื่อตรงจงรักต่อชนบประเพณีในพุทธศาสนานั้น หมายถึงการปฏิบัติตามแบบแผนดั้งเดิมของพระศาสนาอย่างเคร่งครัด ไม่ใช่การยึดติดอยู่กับหลักความเชื่อใด ๆ ดังนั้น จึงไม่มีข้อห้ามแบบจำเพาะเจาะจงใด ๆ ที่สถาบันสงฆ์กำหนดไว้เกี่ยวกับข้อเขียนและบทวิจารณ์ทางพุทธศาสนา สิ่งที่ถูกบังคับควบคุมในทางกฎหมายโดยตรงเพียงอย่างเดียวในประเทศไทยก็คือข้อเขียนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นว่าก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางการ ผักไฟลัทธิคอมมิวนิสต์ หมิ่นประมาท หรือขัดกับหลักศีลธรรมเท่านั้น ในกรณีของท่านพุทธทาสนั้น แม้ว่าจะมีนักอนุรักษ์นิยมทางศาสนา

และการเมืองทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส วิพากษ์วิจารณ์งานตีความหลักคำสอนในแนวใหม่ของท่านอย่างรุนแรงเป็นรายบุคคลก็ตาม ทางคณะสงฆ์ก็ไม่เคยวิจารณ์ท่านเลย ทั้งนี้ก็เพราะว่า ในเมืองงานของท่านไม่ผิดกฎหมายหรือไม่ขัดกับกฎข้อบังคับของทางบ้านเมือง และท่านเองได้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ก็ย่อมไม่มีเหตุที่สถาบันสงฆ์จะใช้วิพากษ์วิจารณ์ท่านได้เลย

ในพุทธศาสนาของไทยนั้น ไม่มีข้อห้ามที่เป็นทางการหรือข้อห้ามของสถาบันเกี่ยวกับการปฏิรูปหลักคำสอนหรือนวัตกรรมทางทฤษฎีแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม อำนาจผลรวมของผู้ปกครองประเทศและของพระเถระ ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในการคงความเป็นหลักใหญ่ ของทัศนะเชิงอนุรักษ์นิยมด้านหลักคำสอน และช่วยกันควบคุมการศึกษาของพระสงฆ์อีกทั้งการศึกษาศาสนาของฆราวาสนั้น ได้ส่งผลให้พุทธศาสนาของไทยมีลักษณะอนุรักษ์นิยมอย่างแท้จริงตลอดเวลาที่ผ่านมา

ผลงานของท่านพุทธทาสนั้นมีความสำคัญไม่เพียงเพราะท่านเน้นเรื่องการวิเคราะห์หลักคำสอนในพุทธศาสนาตามหลักเหตุผลเท่านั้น แต่เพราะทัศนะของท่านยังขัดกับรูปแบบของพุทธศาสนาที่ใช้สร้างความชอบธรรมให้แก่โครงสร้างทาง

สังคมของไทยอีกด้วย สิ่งนี้ทำให้ ผลงานของท่าน ซึ่งรวมแม้กระทั่ง ส่วนที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องนามธรรม และเรื่องทางทฤษฎีด้วย เข้าประเด็น โดยตรงกับการเมืองและสังคมของ ประเทศไทยยุคใหม่

ดังนั้น ความเป็นนวัตกรรม ในการตีความหลักคำสอนทางพุทธศาสนาของท่านพุทธทาส จึงแยก ห่างต่างหากออกไปจากชนบประเพณีเชิงอนุรักษนิยมที่มีมานานใน พุทธศาสนาของไทย ซึ่งแม้กระทั่ง ในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นชนบประเพณี

ที่มีอิทธิพลอยู่อย่างมากต่อการ ปฏิบัติและความเข้าใจในพระศาสนา หากเราจะมองให้เห็นคุณค่าความ สำคัญของการตีความหลักคำสอน แนวใหม่ของท่านพุทธทาสในบริบท ของพุทธศาสนาร่วมสมัยของไทย เราจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงวิธีการ และเหตุผล ที่ท่านได้สร้างผลงาน อันแปลกแหวกแนวออกไปในเชิง ทฤษฎีดังกล่าวนี้ ในขณะที่พระสงฆ์ ส่วนใหญ่ในประเทศไทยสนับสนุน หรือมิฉะนั้นก็ยอมรับสถานภาพ ปัจจุบันที่เป็นแบบอนุรักษนิยมใน

ทางศาสนาและการเมือง คำถาม มีอยู่ว่า อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่าน พุทธทาสต้องทำตัวไม่ลงรอยกับ ชนบประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่ว ไป? ประเด็นนี้เป็นจุดเน้นของการ พิจารณาและการวิเคราะห์ที่จะมีตาม มาในบทความต่อจากนี้ ซึ่งผู้เขียนจะได้ วางโครงร่างของแง่มุมบางอย่างใน งานของท่านพุทธทาส อันเป็นแง่มุม ที่มีความสำคัญทางด้านทฤษฎีและ ด้านสังคมไว้ด้วย

(ยังมีต่อฉบับที่ ๓)

ไปนอนอยู่ ด้วยสัตว์บ้าง

ลอบฟังว่า ทุกชนิด ด้วยสัตว์บ้าง
ยกผลงานนี้ ความว่า ทุกละอย่าง
ก็ทำอาหาร ลอบ ลอบ ลอบ ลอบ ลอบ
ทย เสรี ลอบ แล้ว ในครัว (แต่ นรี)

ทำไม่ได้ ว่างได้ สัตว์มา
ไม่มีที่ กบ กบ และ นมของสัตว์
"สัตว์" ในครัว ชนิดนี้
เป็น "เดวิด" ที่ ไรต์ คิดได้ สบายใจ

สุเมธ ธีรธรณี